

KİTAP İNCELEMESİ

Yanis VAROUFAKIS, *And the Weak Suffer What They Must? Europe, Austerity and the Threat to Global Stability* (London, Vintage Penguin Random House, 2017)

Pelin SÖNMEZ

Yrd. Doç. Dr., Uluslararası İlişkiler Bölümü, Kocaeli Üniversitesi

Bu kitap değerlendirmesine atıf için

Sönmez, Pelin, Kitap Değerlendirmesi: “Yanis Varoufakis, *And the Weak Suffer What They Must? Europe, Austerity and the Threat to Global Stability*, London, Vintage Penguin Random House, 2017”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 15, Sayı 57, 2018, s. 113-116, DOI: [10.33458/uidergisi.518046](https://doi.org/10.33458/uidergisi.518046)

Erişim için: <https://dx.doi.org/10.33458/uidergisi.518046>

Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği | Uluslararası İlişkiler
E-Posta: bilgi@uidergisi.com.tr

Bu makalenin tüm hakları *Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği*'ne aittir. Önceden yazılı izin almadan hiçbir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik amaçlı alıntılar bu kuralın dışındadır. Yazıda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

And the Weak Suffer What They Must? Europe, Austerity and the Threat to Global Stability

Yanis VAROUFAKIS

London, Vintage Penguin Random House, 2017, 319 sayfa. ISBN: 9781784704117

Pelin SÖNMEZ

Yrd. Doç. Dr., Uluslararası İlişkiler Bölümü, İİBF, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli. E-posta: pelin.sonmez@kocaeli.edu.tr

Yanis Varoufakis, Maliye Bakanlığı'nı 2015'de yürütürken *Eurogrup* liderleri tarafından Yunanistan'a dayatılan kemer sıkma politikaları ve kredi anlaşmalarına ciddi bir karşı duruş sergileyerek bir anda tüm dünyanın dikkatini üzerine çekmeyi başarmış bir politikacı ve iktisat kökenli bir akademisyendir. Nitekim bu kitap, Varoufakis'in politikacı kimliği üzerinden 2008 Krizi sonrası Yunanistan ve Avrupa Birliği (AB) teknokrasisinin uzlaşmazlıklarına dair tanık olduklarını anlattığı ve bir bilim insanı olarak AB bütünleşme sürecinin günümüzde yaşanan başarısızlıklarını teorik ve pratik gerekçeleriyle tartıştığı, çok yönlü bir eserdir. Varoufakis'in okuyucuya göstermek istediği tema, AB'nin varoluş gerekçesinde onun en önemli niteliği olan farklı ulusların ortak değerler ve hümanist ilkeler etrafında bir araya gelebilmeleri olgusunun 2010'lu yıllara gelindiğinde içi boşaltılmış ve aslında tükenmiş bir "dayanışmazlık" ortamından ibaret olduğudur. Bunun için giriş bölümünde, ironinin de gücüyle, çocukluğunun diktatörlük rejimi altındaki Yunanistan'ında dönemin muhalifleri arasında yer alan ailesinin "nefes alma yeri" olarak tanımladığı Almanya'ya evindeki kırmızı battaniyesi ile uçuşa hayalleri kurduğundan bahsediyor. Diğer yandan aynı hayallerin Maliye Bakanı olmasıyla birlikte AB çatısı altında giderek kendine yönelen ve "paramı ne zaman geri alacağım?" sorularıyla gün geçtikçe daha baskıcı ve otoriter bir Almanya gerçeğine dönüştüğünü de...

Kitabın ana teması aslında bizzat Euro bölgesi ve Euro'nun icadından ibaret ve ele aldığı temel paradoks şimdiye kadar muazzam bir birliktelik sergileyen Avrupa halklarının ortak para birimi sayesinde, yine muazzam biçimde ayrılması. Bu süreçte Amerika'nın küresel kapitalizmi yönetme girişimleri ve Avrupa krizi arasındaki bağlantıya değinilerek, Euro krizinin Amerika Birleşik Devletleri (ABD) için Avrupa'yı tek başına bırakamayacak kadar önemli olduğu vurgulanıyor. Euro bölgesi yönetimi ve Euro'nun tedavülde olması ile başlayan düşüş sürecinde kazananların Avrupa'daki ırkçılar ve Avrupa demokrasisi ile bir türlü barış yapamayanlar olduğu belirtiliyor. Oysa bu noktada bir husus, en azından kitabın başlarında, gözden kaçırılmış durumda. Çünkü aşırı milliyetçilerin Avrupa'da yükselen sesleri sadece Euro krizi ile değil ve hatta Euro tedavüle girmeden önce duyulmaya başlamıştı.

Kitap sekiz bölümden oluşuyor. İlk bölüm Thucydides'in ünlü *Pelepones Savaşı* eserine yapılan atıfla, hakların sadece iktidardaki eşitler arasında geçerli olduğunu anlatan, güçlünün gücü yeten kadarını gerçekleştirmediği ve zayıfın ise payına düşene razı olduğu mottosuna vurguyla, "Zayıf Payına Düşene Razi Olur" başlığını almış. Bölümün arka planında, 1944 yılı itibariyle Avrupalıların cebindeki paranın kâğıdına bile yetecek değeri yok iken onu yeniden değerli kılmak görevini üstlenen ABD'nin

savaş sonrası kurduğu Bretton Woods sistemi yer alıyor. Bretton Woods sistemi oluşturulurken J.M. Keynes ile H. Dexter White'in temsil ettiği Yeni Düzenicilerin arasında yaşanan tartışmalara uzunca yer verilmiş. Bu kapsamda Doların belirli miktar altın ile sabitlenmesi fikrinin yürürlüğe girmesinde, özellikle yaşanması öngörülen şoklar ve sonrasında görülecek krizleri ortadan kaldıracak şok emici mekanizmaların küresel sisteme yerleştirilmesi tezinin etkili olduğu belirtiliyor. Yeni Düzeniciler kriz dönemlerinde fazlalığı borçlu bölgeler başta olmak üzere yeniden dağıtacak, "Politik fazlalığın geri dönüşümü" niteliğindeki bir şok emici mekanizma önerdiler ve Uluslararası Para Fonu (IMF) böylelikle kuruldu, fakat dünyanın merkez bankası rolü ile değil. Çünkü o rol bu sistemde ABD merkez bankası olan Fed'e biçilmişti. Böylece Bretton Woods güçlü olduğu müddetçe Bundesbank gibi finansal fazlalık yaratan ulusların merkez bankaları borçlu ulusları desteklemek durumundaydı ve bu döngünün kaynağı da Amerika'nın dünyanın geri kalanına karşı fazlalığı olmasına dayalıydı. Kitap boyunca ABD- Almanya merkez bankaları ve borçlu Avrupa ülkeleri arasındaki finansal sistem (sizlik) döngüsüne sıkça referans verilmiş. 1960'lı yıllarda, Avrupa'daki toplam Dolar miktarı Amerika'daki altın stokunu geçmeye başlayınca Amerika sisteme müdahale etmek durumunda kaldı. Dolayısıyla, 1971 yılında "Nixon Şoku" olarak bilinen ve ABD'nin hegemonyasını korumak adına Avrupa'yı Dolar alanından çıkarması ile sonuçlanan olay beraberinde geldi. Varoufakis bu şok ve ardından dönemin Avrupalı liderlerinin aldığı "zayıf" pozisyonun AB bütünleşmesine vurulan ilk ve en önemli darbe olduğunu ve günümüzde yaşanan problemlerin kaynağında bunun yattığını belirtir.

"Uygunsuz Teklif" başlığını alan ikinci bölüm, 23 Mart 1964 tarihinde Almanya ekonomi Bakanı Kurt Schmücker ve Valery Giscard d'Estaing arasında Fransa'nın teklifiyle ortak bir paranın kullanılması önerisiyle başlıyor. Buradan hareketle AB'nin baskın iki gücü olan Almanya ve Fransa'nın ortak para ile ilgili duruşları AB ve ABD'yi de içine alacak şekilde küresel denge üzerinden yorumlanıyor. Şahsen Avrupa Birleşik Devletleri hayali kuran d'Estaing'in, Fransa'nın egemenliğine zarar vermek pahasına, bu teklifi öne süren taraf olmasında rol oynayan etkenleri sıralıyor Varoufakis. Bunlar arasında tutarsız ve şımarık ABD'ye olan parasal bağımlılığın üstesinden gelmek; Amerika'nın kurguladığı AB oyunu içerisinde küresel üstünlüğünü sabitlemek adına Alman endüstrisine öncelikler tanıyan modeli ortadan kaldırmak ve neticede Bretton Woods ile uyuşmadığını bilerek, Avrupa'yı yönlendirecek bir Fransa oluşturmak var.

Bretton Woods sisteminde Dolara dayalı daralmaların Avrupa ya da Uzak Doğu'ya ulaşması halinde şok önleyiciler, yani güçlü bölgesel para birimleri olması ihtiyacının bilincinde olan ABD, AB içerisinde bu şok önleyici gücü Batı Almanya olarak seçtiğinden, Almanya 1950'li yıllardan itibaren endüstrileşme ve ihracat atağı yaşamıştır. Fakat 2010 yılından bu yana benzer bir destek Almanya tarafından Yunanistan'a gösterilmemiştir, bu da ırkçı dalgaları Avrupa'da giderek yükseltmiştir diyor Varoufakis. Peki, 1964 yılında durumun kendisi için avantajlı olmadığını gören fakat 1992 yılında Maastricht Anlaşması (Varoufakis'in deyimi ile savaşırsız Versay Anlaşması) ile ortak para birliğine adım atan Almanya neden böyle bir tavır değişimi gösterebilir? Yazarın cevabı çok basit bir gerçeği sergiliyor: çünkü Almanya'nın ihracat tabanlı ekonomisi asla kendi serbest kur sistemindeki Mark'ı karşılamaya yetmezdi. Mark'ın uluslararası değeri para piyasaları tarafından özgürce değerlendirilseydi, Almanya'daki fazlalık para için bir talep yaratacaktı ve zaman içerisinde malları pahalılaştırarak fazlalığın yok olmasına neden olacaktı. Dolayısıyla 1978 yılında Almanya, Fransa'nın önerilerine daha fazla sessiz kalmadı ve iki taraf arasında Avrupa Para Sistemi'ni (APS) kuran anlaşma imzalandı, çünkü 1970'li yıllarda Doların ani düşüşü ve Mark'ın yükselişi Alman ürünlerini Avrupa genelinde pahalı kılarak yaşam koşullarında giderek artan bir memnuniyetsizliğe yol açmıştı. Kitabın üçüncü bölümü bu anlaşmanın imzasının ardından iki lider, d'Estaing ve Helmut Schmidt'in Aachen's

Katedrali'ne giderek Roma İmparatorluğu'nu birleştiren efsanevi kral Charlemagne'in mezarı üstünde Avrupa'nın iki birleştirici hareketi olan uluslararası Marksist Sol eğilimi temsil eden *Mitteuropa* ve muhafazakâr Merkezi Avrupa geleneğini temsil eden *Panueuropa* hareketlerinin bir araya gelmesi ve Hıristiyan Avrupa'nın sınırlarının kaldırılması üzerine tedirgin bir uzlaşma oluşturduklarını anlatır. Aslında APS öncesinde benimsenen "tünel içindeki yılan" uygulaması, Avrupa'nın Dolar alanından çıkarılmasının ardından merkezi bir Avrupa karteli oluşturarak kömür, çelik ve tarım ürünlerinde fiyat sabitlemesine gitmeyi amaçmış bir yarı sabitlenmiş döviz kuru sistemidir. Fakat bu sistemin kurumsal bir alt yapısının bulunmaması özellikle Avrupa elitlerinin hoşuna gitmemiştir ve 1978'de ölmüş yılanı değiştirerek yerine Brüksel'den yönetimi gerektiren ve daha çok iş imkânı yani daha çok teknokrat sunacak olan yeni bir mekanizma olmuştur.

Schmidt'in düşüncesinde APS'nin dizaynı için, parasal birliğe götüreceği şekilde, üye ülkelerin merkez bankalarını koordine edecek bir bürokrasi yaratmak olduğu görülüyor. Nitekim Schmidt'in isteğinin gerçekleşmesini sağlarcasına, 1979-82 arasında Paul Volcker isimli bir Amerikalı bankerin faiz oranlarını artması, Amerikalıların daha çok birikim yapmasına neden olarak 1980'li yıllar boyunca Avrupa para birimlerinin birbirlerine sabitlenmesini zorlaştırdı. Bu süreçte Euro çıkmazına doğru kaçınılmaz olarak ilerleyen Avrupa, ortak para birimini resmen kurarken de ilk olarak para birimlerini birbirine yapıştırma ve Fransa ile Almanya özelinde siyasi sistemlerini bir federasyona benzetme hususlarında anlaşıldılar. Bu noktada Varoufakis önemli bir tespitte bulunarak, AB'nin ABD'nin aksine yaşadığı finansal krizlerden daha güçlü çıkamamasını bazı sebeplere bağlar. Bunlar arasında AB'nin gerçek bir siyasi mekanizma olmak yerine endüstriyel bir kartelin yönetimi olarak kurulması ve Euro'nun kurucuları olan François Mitterand ve Helmut Kohl'ün kriz dönemlerinde hayati kararlar alacak siyasi liderler yetişmesini desteklemek yerine parasal birliğin etrafında kümelenen teknokratlar oluşturmasına dayalı eleştirileri kayda değerdir.

Dördüncü bölüm 1990'lı yıllar itibarıyla AB'de oluşturulmaya çalışılan parasal birlik tartışmaları ve politik birlik ilişkisine odaklanıyor. Bölüm, dönemin Birleşik Krallık Başbakanı Thatcher'ın görüşlerini savunarak paranın apolitik bir şekilde yönetilmesinin tehlikeli olduğuyla başlıyor. Thatcher'ın kurulacak olan Avrupa Merkez Bankası modeliyle demokrasinin sona ereceği, çünkü faiz oranları ve para arzını kontrol etmenin tam bir siyasal aktivite olduğu ve bu güçlerin demokratik yollarla seçilen parlamentodan alınması durumunda otoriterleşmenin kaçınılmaz olduğu savı bölüm boyunca destekleniyor. Thatcher'ın ezeli rakibi Mitterand'ın gözünden ise Euro, federasyonu reddeden Avrupa savunucuları için ulusal parlamentolarından Brüksel'deki federal kurumlara siyasi yetki devrini yapacak bir Truva atı. Fakat Vorufakis parasal Truva atının hiçbir zaman bir federasyon yaratmadığını; böyle bir federasyonun üzerinde şekillenecek olan Avrupa kimliğinin de bizzat parasal birlik ile ciddi hasar gördüğünü vurgular. Dahası Vorufakis parasal birliğin neden olduğu bir negatif döngüden de bahseder. Buna göre parasal birliğin yol açtığı geniş çaplı kriz bürokratları otoriteyi artırmak konusunda güçlendirerek demokratik güçlerini kısma konusunda baskı oluşturur. Nitekim AB tarihçesine bakıldığında yaşananları bu şekilde yorumlamak çok olası.

Beşinci bölüm, Euro'nun inşa edildiği 1990'lı yıllar boyunca AB içi ve dışı küresel aktörler olan İngiltere, Fransa, Almanya ve ABD'nin siyasi fazlalığı geri dönüştürme becerileri üzerinden Euro'nun sorgulamasını yapıyor. 1980'lerin parasalcı politikaları ile ünlü Thatcher İngiltere'si ile başlayan bölüm, bu politikaların bir süre sonra sosyal çatışmaları artırmasına ve Thatcher'ı yerinden ederek enflasyonu yüzde 12'den yüzde 2 oranına düşüren John Major'un Başbakanlığına değiniyor. Olumlu havanın etkisi ile İngiltere'nin APS ve Döviz kuru Değişim Mekanizması'na (DDM) üye olması ise 90'lı yılların ilk yarısında finansal rüzgârın farklı yönden esmesiyle değişiyor. Nitekim küresel daralma

ve Fed'in faiz oranlarını düşürerek Doların düşmesi, ABD- İngiltere ticaretinde zayıf verilmesine neden olarak Sterlin üzerinde baskı oluşmasına yol açtı. İngiltere buna tepki olarak faiz oranlarını yükseltmedi, fakat beklediği *Bundesbank* yardımını da alamadı ve neticede Major, başarısız hükümet sıfatını alarak APS-DDM sisteminden İngiltere'nin çıktığını ilan etti. Bu olay esasen Euro ve ona dayalı sistemin siyasi fazlalığın geri dönüşümü mekanizmasının eksikliği nedeniyle bugün yaşanan tüm krizlerin adeta sinyali gibi. Çünkü Maastricht kriterleri, Euro için hesap verilemez kurallar zırhlı oluşturarak üyeleri kısıtlamakta, fakat bu kurallar zaman içerisinde çığnınmeye mahkûm olmasıyla sistemin meşruiyetini de sorgulatmakta. Voroufakis, bu anlamda Euro süreci için oldukça manidar benzetmeler kurmuş. Euro sürecini fırtınalı havalar için tasarlanmadığı bilinen güzel bir nehir teknesi satın alıpsakin ama haşmetli bir okyanusta seyre çıkmaya benzetmesiniyi örneklerden sadece biri.

Euro'dan önce AB umut için kıymetli bir kaynak, rüyaların ışıltısı idi. Fakat sonrasında bu umutları ters yüz eden simyacılar geldiler, güç ve kar için muazzam fırsatları elde etme sözü verdiler, fakat bu esnada Avrupa'nın parasını siyaset alanı dışına çıkardılar ve neticede, sistematik olarak, Avrupa'nın altınını kurşuna çevirdiler. Bu nedenle altıncı bölüm "tersine simyacılar" adını taşıyor. Tersine simyayı sağlayan en önemli hamle Maastricht Anlaşması ile kurulan para birliğinden çıkabilmeye dair bir hükmün bulunmaması olarak gösteriliyor. Euro alanından çıkış olmayacağı inancı Avrupa bankerleri ve kredi alanlar arasında ülke ayırımı olmadan eşitlik olacağı düşüncesini yaydı. Böylece Yunan ve İtalyan parasının Alman parası karşısında değer kaybetmeyeceği inancı özellikle Alman ve Fransız bankaların kendilerine borç vermesinisağladı. Neticede Yunan ve İspanyol müşteriler borçlarını dörde katladılar. 2008 krizi sonrasında ise bankerlerin birbirine güvensizliği genel anlamda likiditeyi hızlıca kurutarak borç krizlerinin yayılmasına yol açtı. 2010 sonrası borç verme konusunda tavır değiştirmekten başka çaresi kalmayan Almanya ve Fransa,parlamentolarına giderek dayanışma gerekliliği adı altında borçlu ülkeleri büyük kredi borcu altına soktular. Varoufakis, Yunanistan özelinde oluşan bu borç sarmalını mali açıdan suda boğularak işkence yapılması yöntemine benzetmiş. Burada sürdürülemez borçlar likidite açığına yol açıyor ve tam resmi iflas verilecekken Avrupa Merkez Bankası, Komisyon ve IMF üçlüsü gerekli likiditeyi sağlıyor, fakat bu sefer de Yunanistan'ı daha büyük kredi anlaşmaları imzalamaya zorlayarak krize yeni ivmeler katılıyor.

Yedinci bölüm AB tarihçesi içerisinde otoriterleşmeye doğru giden rotayı, Nazi örneklerine geri dönüşler yaparak anlatıyor ve bu çerçevede AB'de demokratik yönetişimin tabir yerindeyse "kırıntılarını" arıyor. Otoriterleşmenin büyük oranda yenilgi sonrası yaşandığını vurgulayan bölümde, Euro alanıyla Avrupa'nın çeperindeki ülkelerde görülen fakirleşme, özellikle zayıf grupların daha bariz fakirleşmeleri, göçmenler başta olmak üzere toplumsal ayrışmaların daha belirginleşmesiyle Avrupa'yı adım adım otoriterleşmeye götürdüğünü anlatıyor. Günümüzde ise Avrupa'da Nazi partileri bulunmamasına rağmen, ana akım partilerin politikalarını ciddi şekilde etkiledikleri belirtilerek, artık ultra- sağ hareketlerin hükümet olmaları da iktidarda oldukları vurgulanıyor. Diğer yandan *Eurogrup* mekanizmasının demokrasiden uzak işleyişi de söz konusu otoriterleşmeye katkı niteliğindedir deniyor. Son bölümde ise Avrupa'da bugün yaşanan can çekişme hali ele alınarak ABD modeli ve AB arasında başarı kavramı üzerinden bir iç hesaplaşmaya gidiliyor. Sonuç olarak Dünya'nın Avrupa'yı tek başına bırakmayacak kadar önemli olduğu vurgusu bir kere daha yapılarak bu krizden sadece Avrupa olarak değil, 1940 ruhunda olduğu gibi, birlikte çıkılabileceğinin ve bunun için umudun her zaman var olduğunun altı çiziliyor. Dolayısıyla Varoufakis'in AB bütünleşmesinde teknokrasiden uzak ve federatif yönü ağır basan politik bir Birlik isteğine hak vermemek imkânsız. Diğer yandan okuyucunun kitabın sonunda kendi kendine düşüneceği muhtemel sorulardan en kaçınılmazı ise; "acaba ağustos böceğinin hiç mi kabahati yoktu?" olacağı kesin.